

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 556 sahifa,
22-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Matematika fanini o'qitishda kommunikativ va ijtimoiy-psixologik yondashuvlar	10
<i>Esonturdiyev Mamatqobil Nurmamatovich</i>	
Geografik axborot tizimlari (GAT) texnologiyalari asosida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining innovatsion kompetentligini rivojlantirish metodikasi	13
<i>Bahromova Muhayyo Imomqul qizi</i>	
Geografiya ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari	18
<i>Tuyg'unov Murodjon Salimqul o'g'li</i>	
Biologiyani o'qitishda belgili-ramziy ko'rgazmalilik vositalaridan foydalanishning o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishdagi roli	22
<i>Azimov I. T., Daminova F. A.</i>	
PISA 2025 doirasida raqamli ta'lim kompetensiyalarini baholashning innovatsion mexanizmlari	25
<i>Doniyorov Muxiddin Normamatovich, Ishanov Almat Adilxanovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiiy savodxonligini oshirishda zamonaviy pedagogik vositalarni qo'llash	28
<i>Abdunazarov Bobir Normurodovich</i>	
Raqamli ta'lim resurslari asosida kredit-modul tizimida talabalarning o'quv faoliyatini takomillashtirish	32
<i>Jumayeva Ra'no To'ychi qizi</i>	
Oila va maktab integratsiyasining shaxs kamolotiga ta'siri	36
<i>Rasulova Dildora Shuhratovna, Raxmatova Zulxumor Alimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati	40
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyani shakllantirishda tabiiy fanning o'rni	43
<i>G'afforova Zarnigor Abdumo'min qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'limda o'qituvchi va ota-onalar ijtimoiy hamkorligini rivojlantirish	47
<i>Xalikova Zaxro Mirshadmanovna, Xolbo'tayev Muzaffar Odilovich, Bozorova Xadicha Javlon qizi</i>	
Nutqida kechikish kuzatiladigan bolalarda nutqni qo'l va barmoq motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar orqali shakllantirish	51
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Fotima Adizovna</i>	
Taym menejment asosida bo'lajak o'qituvchilarda liderlik fazilatlarini rivojlantirish	55
<i>Soliyeva Ruxsora Sharobiddin qizi</i>	
Sun'iy intellekt va NLP texnologiyalari asosida elektron ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish	58
<i>Otakishiyeva Gulshano Abdulaziz qizi</i>	
Pedagogik kvalimetriya asosida bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari	61
<i>G'aniyeva Muattarxon Nodirbek qizi</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты	64
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Yosh erkin kurashchilarda chidamlilikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	69
<i>Ergashov Qaxramonjon Asqarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mantiqiy masalalar yechishga o'rgatish usullari	76
<i>G'iyosova Dilovar Orif qizi</i>	
Haykaltaroshlik fanining metodik qo'llanilishi	80
<i>Qodirov Bobirjon Botirjonovich</i>	
Ijtimoiy xavf ostidagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning jahon tajribasi va psixologik-pedagogik asoslari	85
<i>Manzura Qosmuratova</i>	

Jahonda art-biznes klasterlarining ahamiyati va rivojlanish tuzilmasi.....	89
<i>A. S. Umarov</i>	
Автоматизация решения сложных математических задач графическим методом для углублённого изучения математики в школе	92
<i>Эргашев Серожиддин Султонмурадovich, Маматов Ислombек Ильесович</i>	
Pedagogika darslarida raqamli va onlayn didaktik o'yinlardan foydalanish.....	97
<i>Qodirova Feruzaxon Abdiyaminovna</i>	
Sun'iy intellekt va tanqidiy fikrlashning kognitiv-konseptual komponenti va uni rivojlantirish metodikasi	102
<i>Sobirova Munavvarxon Qaxramonjon qizi</i>	
Media savodxonlik va axborot madaniyati fanida sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari	106
<i>Ermatov Sherzodbek Latipjonovich, Mirzayev Akramjon O'ktamjonovich</i>	
Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv	111
<i>To'ychiyeva Mahfuza Umarkulovna, Islomova Shalola Ismoil qizi</i>	
Comparative Study of Passive Constructions in English and Their Translation Into Uzbek.....	117
<i>Elmirzayeva Maftuna Dusmurod qizi, Mustafoyeva Nigina Shuhrat qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali pedagogik mas'uliyatni shakllantirishning dolzarb muammolari	122
<i>Botirova Odinaxon Abdumutalib qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik modeli va metodik asoslari	126
<i>Haytbayeva S. R.</i>	
Imkoniyati cheklangan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlash orqali intellektual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatlari.....	131
<i>Kadirova Nigora Saxibjanovna</i>	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini dual ta'lim asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari.....	134
<i>Samiyeva Zuleyxa Uktamovna</i>	
Insonlar orasidagi munosabatlarda noverbal muloqotning komponentlarining ko'rinishlari	139
<i>Soliyev Farxodjon Sodikovich, Karimov Jahongirjon Murodjon o'g'li</i>	
Virtual texnologiyalar vositasida texnika fanlarini o'qitish mazmunini innovatsion rivojlantirish	145
<i>Yuldasheva Dilorom Husniddin qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida suzish mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi.....	150
<i>Toshpulatova Aziza Toyirovna</i>	
Harbiy xizmatchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari	155
<i>Tursunov Shaxzod Ramazonovich, Mansurov Sardorbek Sirojiddin o'g'li</i>	
O'qituvchilar ruhiy salomatligini saqlashning amaliy strategiyalari	159
<i>Begmatov Raximkul Olimovich</i>	
Ona tili darslarida analitik faoliyatni tashkil etish imkoniyatlari	164
<i>Narziyeva Mastura Sunnatovna</i>	
Maktabgacha ta'limda Project-Based learning texnologiyasi asosida tarbiyalanuvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	168
<i>Kubayeva Mavluda, Po'latova Gullola Ravshan qizi</i>	
Talabalarda iqtisodiy savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	173
<i>Qo'chqorov Nodir Bozorovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini baholash jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar va vositalar	178
<i>A'zamqulova Zilola Sunnat qizi</i>	
Raqamli ta'lim muhitida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari.....	183
<i>Isaboyeva Dilyora Zokirjon qizi</i>	
Kimyo fanining tarixiy rivojlanishida metodologik yondashuvlar	187
<i>Begamov Shaxzod To'liqin o'g'li</i>	
Sport bilan shug'ullanishda qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirish mezonlari	190
<i>Imomov Asliddin Abdurazoqovich, Sattarov Qarshiboy Narqulovich</i>	

O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili.....	194
<i>Xudoyberdiyeva Dilfuza Alisher qizi</i>	
Hayot faoliyati xavfsizligi fani o'qituvchisining kasbiy kompetentligi va rejalashtirish faoliyati.....	198
<i>Maxmudov Baxtiyor Xayrullayevich</i>	
Dizartriyali bolalarda motorikani rivojlantirish – nutqni rivojlantirishning asosiy omili	202
<i>Mamatova Muzayyana Batirovna</i>	
Expression of Lexical Economy in English and Uzbek Through Stylistic Means	205
<i>Omonov Baxtiyor Uktamovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatni shakllantirish.....	208
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Xamzayeva Sunbula Jasurovna</i>	
Xushmuomalalik strategiyalarining ijtimoiy vazifalari.....	212
<i>Alieva Navruza Xabibullayevna, Azizova Sanobarxon Valijon qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxslilik sifatlarining kasbiy rivojlanishdagi psixologik ahamiyati	216
<i>Dusmetova Maksuda Matnazarovna</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning ilustrativ yondashuv asosida kreativ va variativ faoliyat olib borish usullari va yo'llari.....	221
<i>Egamberdiyeva Madina Sharif qizi</i>	
Pragmatic Functions in Neurolinguistic Communication	224
<i>Fayziyeva Parvina</i>	
Sahro gavhari: ruslar istilosigacha bo'lgan davrda Xiva me'morchiligi tarixi	227
<i>Islomjon Xoljigitovich Mirzakulov</i>	
Moslashuvning psixologik mexanizmlari: ta'lim muhiti sharoitida shaxsning adaptatsiyasi.....	235
<i>Jaynarova Sayyora Isoqul qizi, Nuraliyeva Nasiba</i>	
Onalik psixologiyasi va o'rganishning nazariy jihatlari.....	238
<i>Kasimova Xulkar Atabayevna</i>	
Spheres of Language Use.....	243
<i>Kumakbayeva Gulbanu Kuntuarovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida kreativ tafakkurni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar metodikasi.....	246
<i>Muxammadiyeva Dinora Tursunpulatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari va didaktik tamoyillari.....	251
<i>N. Jurayev</i>	
Dunyo bolalari huquqlarini himoya qilish: global muammolar, tizimli kamchiliklar va tanqidiy tahlil	255
<i>Nargiza Ergasheva</i>	
Talabalarining dasturlashga oid agoritmik fikrlashini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyatga tayyorlash usuli	259
<i>Orziqulova Barchinoy Ixtiyor qizi</i>	
Talabalarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatining tuzilmasi va psixologik komponentlari (motivatsion, kognitiv, irodaviy, emotsional-regulyativ komponentlar)	264
<i>Otabekova Nargiza Avazbek qizi</i>	
O'zbek va ingliz tillaridagi metaforalarda til va madaniyat uyg'unligi.....	269
<i>Rasulova Munajat Akmaljonovna</i>	
Limitlar nazariyasini kompyuter imitatsion modellar vositasida o'qitish metodikasi.....	273
<i>Safarov Abbas Abdurasul o'g'li</i>	
Ijtimoiy hamkorlik – barkamol avlodni tarbiyalash poydevori.....	278
<i>Sharipova Gulruxsor Nurkabilovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati.....	282
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Badiiy gimnastika mashg'ulotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish	285
<i>Tuxtayeva Azizabonu Abdurasulovna</i>	

Matematika fanini o'zlashtirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining semiotik yondashuvini shakllantirish ...	289
<i>Xayrullayev Ismatulla Nurullayevich</i>	
Pedagogik qadriyatlar asosida o'quvchilarni tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish	293
<i>Xoliqova Inobatxon Bo'ri qizi</i>	
Umumta'lim maktabida elektron axborot-ta'lim resurslari.....	296
<i>Xolmurodov Shuxrat Okboevich, Norqobilov Hakimbek Nuriddin o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning kreativligini shakllantirishda innovatsion muhit	300
<i>Xonnazarova Gulasal Yusuf qizi</i>	
Ta'lim tizimida sinf rahbari faoliyatining joriy etilishining tarixiy asoslari va zamonaviy ko'rinishlari	303
<i>Xusenova Sadoqat Botirovna</i>	
Искусственный интеллект в методике преподавания русского языка: адаптивная обратная связь и развитие коммуникативной компетенции.....	308
<i>Джалилова Феруза Намазовна</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты.....	312
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	317
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Психологические факторы успешности профессионального обучения студентов.....	319
<i>Рахимходжаева В. С.</i>	
Специфика восприятия окружающего мира в лирике Афанасия Фета.....	325
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Анализ разработки женских коллекций с использованием стилистических и конструктивных особенностей ретро-моды	329
<i>Абдурахманова Н., Рахматуллаева У. С.</i>	
Использование современных образовательных технологий в начальной школе как средство развития познавательной активности учащихся	333
<i>Фазилова Гулчехра Ахмедовна</i>	
Nyuman (Newman) xatolar tahlili modelining geometrik isbotlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati.....	337
<i>Davletov Davronbek Egamberganovich</i>	
"Informatika" fani mavzularini taksonomik yondashuv asosida o'qitish	343
<i>Axrarov Baxtiyor Sagdullayevich</i>	
O'qituvchi faoliyatida pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash metodikasi.....	347
<i>Xomidjonov Abrorjon Olimjon o'g'li</i>	
Rus-o'zbek tarjimashunosligining zamonaviy tendensiyalari.....	351
<i>Kudratov Kamoljon Islomovich</i>	
Kompyuterga qaramlikning o'smirlarga ta'siri va uning psixologik oqibatlari.....	356
<i>Kushakova Nargiza Islambayevna, Ergasheva Sarvinoz Shavqiddin qizi</i>	
Musiqaning neyropsixologik rivojlanish va ta'lim jarayonidagi ahamiyati	360
<i>Xikmatova Shohida Xikmatovna</i>	
Innovatsion yondashuv asosida inklyuziv ta'lim o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirish	364
<i>Alimardanova Sitara Ikrom qizi</i>	
Comparative and Conceptological Trends in Linguoculturology	367
<i>Ablakulov Ilkhom</i>	
Boshlang'ich ta'limda kreativ ta'lim muhitini rivojlantirish asosida o'quvchilarning muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish	370
<i>Abdullayeva Ujalg'as</i>	
Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda sun'iy intellektdan foydalanish usullari.....	373
<i>Aglamova Shahzoda Sobirovna</i>	

MUNDARIJA	Bokschi qizlar texnik harakatlarining kinematik ko'rsatkichlar asosida takomillashtirish metodikasi.....	378
	<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
	O'quv jarayonida formativ baholashning evolyutsion-xronologik tahlili	383
	<i>Davidova Dilnoza Tadjibayevna</i>	
	Oliy ta'limda "Smart Education" texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi	388
	<i>Dilrabo Amriddinova, Abdulxalilova Surayyo Ahad qizi</i>	
	Zamonaviy ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini baholash kompetensiyalarini rivojlantirishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	392
	<i>Majidova Hilola Eshquvat qizi</i>	
	Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari.....	396
	<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
	Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini sport marketologi faoliyatiga tayyorlashning zarurati	402
	<i>Samatov Javlonbek Abdukayumovich</i>	
	O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida strategik boshqaruvni takomillashtirish.....	406
	<i>Saydullayeva Nargis</i>	
	Integrating Literary Texts Into Early Foreign Language Education: A Mixed-Methods Investigation of Lexical, Cognitive, and Affective Outcomes in Primary Classrooms.....	410
	<i>Shukurova Zamira Shodiyevna</i>	
	Fizika fanini o'qitishda formativ baholash asosida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning metodik modeli.....	416
	<i>Sobirov Avazbek Anvarovich</i>	
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning kichik motorikasini rivojlantirishda o'yinning ahamiyati va individual yondashuv.....	421
	<i>Norboyeva Laylo Sapar qizi</i>	
	Психологические особенности проявления творческих способностей у подростков, воспитывающихся в бикарьерных семьях.....	425
	<i>Ишбобоева Гулбарчин Рустамовна</i>	
	Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini vizual materiallar vositasida o'rgatishni takomillashtirish.....	433
	<i>Olimova Shahlo Bahodir qizi, Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish metodikasining hozirgi holati va muammolari.....	439
	<i>Diyoraxon To'htanazarova Zokir qizi</i>	
	Turkiy xalqlarning an'anaviy sport o'yinlariga yil fasllaridagi o'zgarishlarning ta'siri.....	443
	<i>Qodirova Xalimaxon Nurmuhammad qizi</i>	
	Нововведения в шкале стоимости элементов и коэффициентах компонентов программы ISU на 2026 год.....	447
	<i>Федорова Светлана Вячеславовна</i>	
	Ingliz tilidagi conjunctionlarning grammatik tasnifi va sintaktik vazifalari hamda ESP darslarida ularni o'rgatishning kommunikativ va kontekstual usullari.....	451
	<i>Mahammadiyeva Mashxura Maxmur qizi</i>	
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lisoniy tahlil ko'nikmalarini shakllantirishning zamonaviy metodikasi	456
	<i>Yo'ldashova Dilso'z Umar qizi</i>	
	Voleybolchilarning sakrovchanlik ko'nikmalarini shakllantirishda harakatli o'yinlarning ahamiyati	461
	<i>Artikov Xayrulla Baxtiyarovich</i>	
	Effectiveness of Personalized Studying via Artificial Intelligence in Teaching English as a Second Language to Non-Native Speakers	465
	<i>Irzakulova Raykhon</i>	
	Texnologik ta'limda mustaqil ta'limni rivojlantirish yo'llari	469
	<i>Yaxshiboyev Temur-Malik Erkin o'g'li, Jonuzoqova Charos Ziyodulla qizi</i>	
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy o'yin vositalarining aqliy va ruhiy rivojlanishga ta'siri.....	474
	<i>Abduxamidova Dilorom Abdumuminovna</i>	

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagog kadrlar salohiyatini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari tahlili	479
Mamatqulova Shohsanam Dilshodovna	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini mustaqil ta'limni tashkil qilishga o'rgatishning pedagogik asoslari	485
Xamdamov Usmon Ergashevich	
Boshlang'ich ta'limda ona tili darslarini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil qilish masalasi	490
Adizova Nodira Baxtiyorovna, Ibotova Shahnoza Shuxrat qizi	
Malaka oshirish tizimida sifat menejmenti: "sun'iy intellekt" va "boshqaruv mexanizmi" tushunchalarining ierarxik bog'liqligi.....	494
Allanazarova Maftuna Qobul qizi	
"Uglevodorodlar" bo'limini o'qitishni axborot kommunikatsion texnologiyalar vositasida takomillashtirish metodikasi (umumiy o'rta ta'lim maktablari 10-sinflar o'quvchilari misolida)	498
Babajanova Nilufar Pirnafas qizi	
Axborot texnologiyalari vositasida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari.....	506
Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni aralash ta'lim texnologiyalaridan foydalanishga tayyorlashning pedagogik xususiyatlari va tarkibiy komponentlari	510
Kabirova Zarifa Muqaddamovna	
Maktabgacha ta'limda qoraqalpoq ertaklari orqali bolalar tilini rivojlantirishning kognitiv asoslari	516
Matjanova Gulzada Annabayevna	
Issiq sharoitiga marafonchilar va futbolchilarning fiziologik moslashuvi xususiyatlari	520
Nurbayev Baxtiyor Shirinovich	
Xorijlik talabalarning tinglab tushunishdagi qiyinchiliklarini metakognitiv strategiyalar orqali bartaraf etish ..	524
Odiljonova Nilufarxon Avduvahob qizi	
O'qituvchilarda kasbiy so'nish va psixologik stress holatlarini keltirib chiqaruvchi psixologik-pedagogik omillar	528
Usmonov Salaxdin Alikulovich, Ortiqova Malika Odiljon qizi, Xolbekova Dinora Faxriddin qizi	
Umumta'lim maktablarida texnologik kompetensiyalarni rivojlantirishning amaldagi holati va metodik muammolari	533
Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich	
Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda raqamli texnologiyalar va ularning imkoniyatlari	538
Xujaniyozova G. S.	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongillik darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (oilaviy muhit misolida)	543
Yakubov Odiljon Tolibjon o'g'li	
Raqamli texnologiyalar davrida o'zbek tilining qo'llanilish istiqbollari	549
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Обучение образованию и употреблению форм числа имён существительных в школьном курсе русского языка	553
Идиева Гульмира Изомовна	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOYIY ONGLILIK DARAJASINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARI (OILAVIY MUHIT MISOLIDA)

Yakubov Odiljon Tolibjon o'g'li

Oila va gender ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti

ORCID ID: 0009-0004-6272-2639

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy ongini oilaviy muhitda baholashning kognitiv, hissiy-emotsional va xulq-atvor mezonlari ishlab chiqilgan. 320 ta ota-ona ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlarida bolalarning 57,9 foizida gadgetlardan me'yordan ortiq foydalanish ijtimoiy onglilikning past darajasini keltirib chiqarayotgani aniqlandi. Oilaviy amaliyotga "raqamli parhez" va ijtimoiy-hissiy ta'lim (SEL) metodlarini joriy etish orqali tajriba guruhida bolalarning yuqori ijtimoiy onglilik darajasi 13,8% dan 28,8% ga o'sdi hamda ushbu natija Student t-mezoni ($t = 3.01, p < 0.01$) bilan statistik tasdiqlandi. Keltirilgan mezonlar va amaliy tavsiyalar ota-onalar hamda tarbiyachilar uchun bolalarni muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirish va erta diagnostika qilishda muhim metodik manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy ong, diagnostika, mezonlar, raqamli parhez, ekran vaqti, kognitiv rivojlanish, hissiy-emotsional intellekt, oilaviy tarbiya.

Abstract: The article develops cognitive, sensory-emotional and behavioral criteria for assessing the social awareness of preschool children in a family environment. In an experimental study involving 320 parents, it was found that excessive use of gadgets in 57.9% of children leads to a low level of social awareness. By introducing the "digital diet" and social-emotional education (SEL) methods into family practice, the level of high social awareness of children in the experimental group increased from 13.8% to 28.8%, and this result was statistically confirmed by the Student t-test ($t = 3.01, p < 0.01$). The criteria and practical recommendations presented serve as an important methodological resource for parents and educators in the successful socialization and early diagnosis of children.

Key words: social awareness, diagnosis, criteria, digital diet, screen time, cognitive development, emotional intelligence, family upbringing.

Аннотация: В статье разработаны когнитивные, сенсорно-эмоциональные и поведенческие критерии оценки социальной осведомленности детей дошкольного возраста в семейной среде. В экспериментальном исследовании с участием 320 родителей, было установлено, что чрезмерное использование гаджетов у 57,9% детей приводит к низкому уровню социальной осведомленности. Внедрение в семейную практику методов "цифровой диеты" и социально-эмоционального воспитания (СЭВ) привело к увеличению уровня высокой социальной осведомленности детей в экспериментальной группе с 13,8% до 28,8%, что было статистически подтверждено t-критерием Стьюдента ($t = 3,01, p < 0,01$). Представленные критерии и практические рекомендации служат важным методическим ресурсом для родителей и педагогов в успешной социализации и ранней диагностике детей.

Ключевые слова: социальная осведомленность, диагностика, критерии, цифровая диета, экранное время, когнитивное развитие, эмоциональный интеллект, семейное воспитание.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida shaxsning jamiyatga moslashuvi, uning ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirishi erta yosh davrlaridan boshlanishini talab etadi. Maktabgacha yosh davri inson hayotida ijtimoiy ong poydevori qo'yiladigan, shaxsning jamiyatdagi o'zini anglashi va boshqalar bilan munosabatga kirishish ko'nikmalari shakllanadigan eng muhim va sezgir palla hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonunida ham bolani milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida, ijtimoiy hayotga moslashgan shaxs sifatida tarbiyalash ustuvor vazifa etib belgilangan¹.

¹ O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. (2019-yil 16-dekabrda O'RB-595-son). Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 17.12.2019-y., 03/19/595/4160-son. URL: <https://lex.uz/docs/464693>

Ilmiy nuqtai nazardan, "ijtimoiy ong" juda murakkab, ko'p qirrali va abstrakt fenomendir. Shuning uchun ijtimoiy pedagogika va bolalar psixologiyasida qat'iy bir muammo yuzaga keladi: bolaning ijtimoiy ongi qay darajada o'sayotganini qanday bilish mumkin? Buni aniqlash uchun aniq pedagogik va psixologik o'lchov mezonlari va ko'rsatkichlari tizimini ishlab chiqish zarurati tug'iladi. Ayniqsa, bolaning birlamchi ijtimoiylashuv instituti bo'lmish oilaviy muhitda bu diagnostik vositalarning bo'lishi ota-onalarga farzandidagi ijtimoiy-pedagogik muammolarni erta aniqlash va bartaraf etish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiylashuvi va ijtimoiy ongi masalasi jahon hamda milliy pedagogika va psixologiya fanlarida turli yondashuvlar asosida keng o'rganilgan. Jahon klassik pedagogikasining yirik vakillari Y.A. Komenskiy va M. Montessorilar bola rivojlanishida ijtimoiy muhitning roliga birlamchi omil sifatida qarashgan. Bu borada L.S. Vigotskiyning sotsiomadaniy taraqqiyot nazariyasi alohida ahamiyatga ega bo'lib, unga ko'ra bolaning psixik rivojlanishi va ongi uning ijtimoiy muhit bilan bo'ladigan o'zaro ta'siri jarayonida shakllanadi.

Shveysariyalik olim J. Piaje esa o'zining kognitiv rivojlanish nazariyasida bolada axloqiy ong va ijtimoiy qoidalarni tushunish aql rivojlanishi bilan parallel kechishini ilmiy asoslagan. Uning isbotlashicha, maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy va ijtimoiy ongi avvaliga kattalar avtoritetiga bo'ysunish asosida quriladi, keyinchalik esa tengdoshlari bilan muloqot orqali mustaqil ijtimoiy ongga aylanadi. Zamonaviy yondashuvlarda A. Banduraning "Ijtimoiy o'rganish nazariyasi" hamda U. Bronfenbrennerning "Ekologik tizimlar nazariyasi" mazkur tadqiqotimizning metodologik negizini boyitishga xizmat qiladi.

Ushbu masala MDH olimlari tomonidan ham izchil tadqiq etilgan. Xususan, M.I. Lisina bolaning o'z-o'zini anglashida va ijtimoiy ongining taraqqiy etishida kattalar bilan muloqotning yetakchi rol o'ynashini ilmiy dalillagan. T.A. Kulikova va S.A. Kozlovalarning maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy pedagogikasi bo'yicha qarashlari tadqiqotimiz uchun muhim ahamiyat kasb etib, ularda bolaning ijtimoiy dunyoni anglash mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. N.F. Golovanova bolani ijtimoylashtirish jarayoni va uning ijtimoiy-pedagogik shart-sharoitlarini o'rgangan bo'lsa, A. Ganicheva va O. Zvereva kabi olimlar oila va ta'lim muassasasi hamkorligining zamonaviy modellarini taklif etishgan.

O'zbekiston pedagogikasida mazkur muammo etnik xususiyatlar va milliy qadriyatlar nuqtai nazaridan chuqur o'rganilgan. Xususan, O. Hasanboyeva, M. Inoyatova, Sh. Sodiqova kabi olimlarning tadqiqotlarida maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy va ijtimoiy hayotga tayyorlashda oila pedagogikasining o'rni, kattalarga hurmat, andisha, o'zaro yordam kabi milliy qadriyatlarning bola ijtimoiy ongiga ta'siri asoslab berilgan.

Tadqiqotimiz obykti hisoblangan maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasi bo'yicha F. Qodirova, Sh. Shodmonova, M. Berdiyevlarning ishlarida bola shaxsi va dunyoqarashini shakllantirish, uning qiziqishlari rivojlanishi va maktabga tayyorgarligi masalalari didaktik jihatdan keng yoritilgan.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, jahon va milliy amaliyotda maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiylashtirish masalalari yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, bugungi kunda bevosita oila muhitida bolaning ijtimoiy ongini diagnostika qilish, uni muayyan mezonlar asosida baholash mexanizmlari va ko'rsatkichlarini ishlab chiqish bo'yicha maxsus ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar hanuzgacha yetarli emas. Bu yechimini kutayotgan ilmiy ehtiyoj tadqiqotimizning dolzarbligini va amaliy ahamiyatini belgilab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida maktabgacha yoshdagi (3-7 yoshli) bolalar ijtimoiy onglilik darajasini aniqlash va baholash mezonlarini ishlab chiqish maqsadida bir qator empirik va nazariy metodlardan foydalanildi. Jumladan, oilaviy muhitda bolalarning xatti-harakatlarini o'rganish uchun pedagogik kuzatish metodi qo'llanildi. Bolalarning ijtimoiy tushunchalari darajasini aniqlash uchun maxsus diagnostik suhbatlar tashkil etildi. Ota-onalar bilan ishlashda anketa-so'rovnomalar usulidan foydalanildi. Bolalarning ijtimoiy ongini tarkibiy qismlarga ajratib o'rganish va ularni bir butun tizimga keltirish maqsadida ijtimoiy-pedagogik modellashtirish va tizimli tahlil metodlari qo'llanildi.

Tadqiqotning obykti sifatida belgilangan oilada maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy ongini rivojlantirish jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida, tadqiqot predmeti hisoblangan ijtimoiy-pedagogik mexanizmlar va samarali yondashuvlar bevosita amaliyotga tatbiq etildi.

Tajriba-sinov ishlari respublikamizning uchta hududida: Toshkent shahri, Farg'ona viloyati hamda Surxondaryo viloyatidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari bazasida tashkil etildi.

Tadqiqotning tajriba-sinov ishlariga 320 nafar ota-ona va ularning 320 nafar 3-7 yoshli farzandlari jalb etildi. Ular yuqoridagi mezonlar asosida Tajriba va Nazorat guruhlariga ajratildi.

Tajriba guruhi (160 nafar ota-ona va 160 nafar bola). Ushbu guruhda biz ishlab chiqqan takomillashtirilgan

ijtimoiy-pedagogik model va innovatsion mexanizmlar (SEL–ijtimoiy-hissiy ta'lim, raqamli pedagogika, klaster yondashuvi) tizimli ravishda amaliyotga joriy etildi.

Nazorat guruhi (160 nafar ota-ona va 160 nafar bola). Ushbu guruhda ta'lim-tarbiya jarayoni qabul qilingan an'anaviy dasturlar va odatiy oilaviy tarbiya usullari asosida olib borildi.

Shakllantiruvchi tajribadan avval, tadqiqot obyekti bo'lgan oilalardagi real vaziyatga diagnoz qo'yish maqsadida biz ishlab chiqqan 21 ta savoldan iborat maxsus sotsiologik so'rovnoma o'tkazildi. 320 nafar respondent ishtirokidagi ushbu so'rovnoma natijalari oilaviy muhitda ijtimoiy-pedagogik bo'shliqlar mavjudligini ko'rsatdi.

TADQIQOT NATIJALAR

Ijtimoiy ong – bu bolaning o'zi yashab turgan jamiyat, odamlar, xulq-atvor qoidalari va insoniy munosabatlar haqidagi bilimlari, ushbu bilimlarga nisbatan hissiy munosabati hamda ularni o'zining kundalik faoliyatida qo'llay olish qobiliyatidir. Ushbu ta'rifdan kelib chiqib, biz tadqiqot doirasida maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy ongini baholash uchun uchta asosiy mezon va ularning aniq ko'rsatkichlarini ishlab chiqdik (1-jadval).

1-jadval: **Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy onglik darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari**

№	Mezonlar	Asosiy ko'rsatkichlar (Indikatorlar)
1	Kognitiv (bilish va anglash) mezon	“yaxshi” va “yomon” xulq-atvor tushunchalarini farqlay olishi. Oiladagi va tengdoshlari orasidagi (bog'chadagi) o'z o'rni hamda ijtimoiy rollarini (farzand, aka/uka, opa/singil o'rtoq) tushunishi. Jamoaviy qoidalar (navbat kutish, ruxsat so'rash, salomlashish) zarurligini ongli ravishda anglay olishi. Raqamli savodxonlik. Gadgetlardan foydalanish vaqti va me'yorlari haqida tushunchaga egaligi.
2	Emotsional-motivatsion (hissiy va irodaviy) mezon	Empatiya. Boshqalarning hissiy holatini tushunishi va hamdardlik bildira olishi. Oila a'zolariga, keksalar va atrof-muhitga nisbatan mehr-shafqat, hurmat va g'amxo'rlik hissini namoyon etishi. Ijobiy ishlarni qilishga bo'lgan ichki xohish-istakning mavjudligi. O'z aybini tan olish va pushaymonlik hissini tuya olishi.
3	Konativ (xulq-atvor va amaliy faoliyat) mezon	Kattalar nazoratsiz ham ijtimoiy qoidalarga rioya qilishi. Tengdoshlari bilan hamkorlikda o'ynay olishi. Mehnatsevarlik va kattalarga amaliy yordam berishga intilishi. Raqamli vositalardan ota-ona bilan kelishilgan qoidalarga bo'ysungan holda, me'yorida foydalana olishi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy ongini rivojlantirishdagi eng katta to'siqlardan biri – bu ularning jonli muloqot o'rnini raqamli texnologiyalar (gadgetlar) bilan almashtirayotganligidir. Tadqiqotning aniqlovchi bosqichida oilalardagi haqiqiy holatni o'rganish maqsadida ota-onalardan farzandlarining kunlik ekran vaqti (telefon, planshet, televizor) bo'yicha empirik ma'lumotlar olindi (2-jadval).

2-jadval: **Maktabgacha yoshdagi bolalarning kunlik ekran qarshisida o'tkazadigan vaqti ko'rsatkichlari (N=320)**

№	Ekran qarshisida o'tkaziladigan vaqt (Javob variantlari)	Respondentlar soni (Nafar ota-ona)	Ulushi (%)
1	Umuman foydalanmaydi / Juda kam (30 daqiqagacha)	38	11,9 %
2	1 soatgacha	97	30,3 %
3	1–2 soatgacha	100	31,3 %
4	2–3 soatgacha	63	19,7 %
5	3 soatdan ko'p / Cheklov yo'q	22	6,9 %
Jami:		320	100 %

Jadval ko'rsatkichlarining tahlili bolalarning ijtimoiy-hissiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi jiddiy xavf omillari mavjudligini namoyon etdi. Tibbiy-psixologik me'yorlarga mos keluvchi ko'rsatkichlar, ya'ni bolaning ekran qarshisida 1 soatgacha yoki undan kam vaqt o'tkazishi jami respondentlarning atigi 42,2 foizi (11,9% + 30,3%) oilasida kuzatilgan.

So'rovnomada ishtirok etgan ota-onalarning yarmidan ko'pida, aniqrog'i 57,9 foizida (31,3% + 19,7% + 6,9%) bolalar kuniga 1 soatdan ortiq, 26,6 foiz holatda esa 2 soatdan 3 soatgacha va undan ko'p vaqtini ekran qarshisida o'tkazishi ma'lum bo'ldi. Bu raqamlar bolalarda real ijtimoiy muloqot yetishmovchiligi shakllanayot-

ganligidan, ular jamiyatdagi xulq-atvor me'yorlarini jonli munosabatlar orqali emas, balki nazoratsiz virtual olam orqali o'zlashtirayotganligidan dalolat beradi.

Ushbu xavotirli tendensiya ota-onalarning raqamli muhitda bolani boshqarish bo'yicha tarbiyaviy ko'nikmalari yetarli emasligini yana bir bor tasdiqlaydi. Aniqlangan ushbu muammo tadqiqotimizning keyingi bosqichida ota-onalarga farzandini gadjetlardan chalg'itib, foydali hamkorlikdagi o'yinlar, oilaviy o'qish va jonli muloqotga jalb etish bo'yicha amaliy metodikalarni joriy etishimizga asos bo'ldi.

3-jadval: Tajriba va Nazorat guruhlarida bolalar ijtimoiy ongillik darajasining o'zgarish dinamikasi (foiz hisobida)

Rivojlanish darajalari	Tajriba guruhi (Tajribadan oldin)	Tajriba guruhi (Tajribadan so'ng)	Nazorat guruhi (Tajribadan oldin)	Nazorat guruhi (Tajribadan so'ng)
Yuqori	22 nafar (13,8%)	46 nafar (28,8%)	20 nafar (12,5%)	24 nafar (15,0%)
O'rta	70 nafar (43,7%)	74 nafar (46,2%)	72 nafar (45,0%)	74 nafar (46,3%)
Quyi	68 nafar (42,5%)	40 nafar (25,0%)	68 nafar (42,5%)	62 nafar (38,7%)
Jami	160 nafar (100%)	160 nafar (100%)	160 nafar (100%)	160 nafar (100%)

Jadval ma'lumotlarining qiyosiy tahlili tadqiqotning boshlang'ich va yakuniy bosqichlari o'rtasidagi miqdoriy va sifat o'zgarishlarini yaqqol ifodalaydi. Olingan natijalar biz taklif etgan ijtimoiy-pedagogik mexanizmlar joriy etilgan tajriba guruhida (TG) ijtimoiy ongillik darajasining o'sish sur'ati nazorat guruhiga (NG) nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligini tasdiqladi.

Tahlilning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Birinchidan, yuqori daraja dinamikasi. Tajriba guruhida ijtimoiy ongillikning yuqori darajasi dastlabki 13,8 foizdan yakuniy 28,8 foizga yetib, ko'rsatkichning 15,0 foiz punktga ortishi kuzatildi. Mazkur ishonchli o'sish bolalarning ijtimoiy me'yorlarni nafaqat anglaganini, balki ularni o'z xatti-harakatlarida ongli va mustaqil ravishda (kattalar nazoratsiz) qo'llay boshlaganini ko'rsatadi. Nazorat guruhida esa ushbu ko'rsatkich atigi 2,5 foizga (12,5% dan 15,0% gacha) o'sgan bo'lib, bu kichik ijobiy siljishni qabul qilingan an'anaviy ta'lim dasturi hamda bolaning yoshiga doir tabiiy psixofiziologik rivojlanish jarayoni natijasi sifatida baholash lozim.

Ikkinchidan, quyi darajaning qisqarishi. Tajriba guruhida quyi darajadagi bolalar ulushi 42,5 foizdan 25,0 foizga, ya'ni 17,5 foiz punktga barqaror kamayishiga erishildi. Bu ijtimoiy-pedagogik transformatsiya jarayoni bevosita ota-onalar bilan olib borilgan "Ota-onalar maktabi" treninglari hamda oilaviy tarbiya tizimiga joriy etilgan "raqamli parhez" texnologiyasining amaliy samarasidir. Natijada, ilgari ijtimoiy passivlik, agressivlik yoki gadjetlarga bog'lanib qolish belgilarini namoyon etgan bolalarda tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, empatiya va irodaviy o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari ustuvorlik qila boshladi.

Uchinchidan, o'rta darajadagi barqarorlik. Tajriba guruhida o'rta daraja ko'rsatkichi 43,7 foizdan 46,2 foizga o'tgan bo'lsa-da, bu yerda muhim ichki sifat almashinuvi ro'y berdi. Tajriba boshida o'rta darajada bo'lgan bolalarning asosiy qismi yuqori darajaga o'tdi, ularning o'rnini esa quyi darajadan ko'tarilgan bolalar to'ldirdi. Bu holat biz taklif etgan modelning barcha qatlamdagi respondentlar uchun birdek rivojlantiruvchi xarakterga ega ekanligini isbotlaydi.

Olingan natijalar TG va NG o'rtasidagi foiz hisobidagi tafovut sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rsatdi (TG da maqsadli o'sish ko'rsatkichi NG dagi tabiiy o'sishga nisbatan qariyb 6 barobar yuqori, ya'ni 15,0% ga qarshi 2,5%) hamda biz taklif etgan "Oila – MTT – Mahalla" hamkorlik klasteri asosida bolaning ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari yuksak amaliy qiymatga ega ekanligini to'liq tasdiqlaydi.

Qo'shimcha tahlillar shuni ko'rsatdiki, kuniga 2 soatdan ortiq ekran qarshisida o'tirgan bolalarning ko'pchiligi ijtimoiy ongillikning quyi darajasiga mansub bo'lib chiqdi. Bu esa gadjetlarning nazoratsiz iste'moli bolaning empatiya va ijtimoiy qoidalarni anglashiga to'g'ridan-to'g'ri salbiy ta'sir ko'rsatishini amalda tasdiqlaydi.

Tadqiqot doirasida bolaning ijtimoiy ongi bilan ota-onalarning faol-tashabbuskor tarbiyaviy pozitsiyasi hamda o'z tarbiyaviy salohiyatiga bo'lgan ishonchi darajasi o'rtasidagi korrelyatsiya o'rganildi.

Kiber-pedagogik kompetensiya. O'tkazilgan treninglar natijasida TG dagi 160 nafar ota-onadan 126 nafari, ya'ni 78,8 foizi avtoritar raqamli cheklovlardan voz kechib, fasilitatsiya (yo'naltirish va hamkorlik) usuliga o'tganligini bildirishdi. Oilaviy amaliyotga "Ekran taymeri" va "Ijtimoiy shartnoma" metodlari tatbiq etilishi natijasida, ushbu oilalarda bolalarning gadjetlar qarshisida o'tkazadigan vaqti Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti me'yorlariga muvofiqlashdi.

Muloqot sifati. Tajriba boshida "Farzandim bilan har kuni kamida 30 daqiqa faol muloqotda bo'laman" deb javob bergan TG ota-onalari ulushi 26,3 foizni (42 nafar) tashkil etgan bo'lsa, tajriba yakuniga kelib bu

ko'rsatkich barqaror o'sib, 63,8 foizga (102 nafar) yetdi. Bu esa oilaviy muloqotda kattalarning muloqot vaqtida smartfonga chalg'ish hodisasining keskin kamayganini va ota-onalarda ongli pedagogik refleksiya shakllanganini anglatadi.

Statistik ishonchlik. Olingan natijalarning tasodifiy emasligini isbotlash uchun Student t-mezone formulasi foydalanildi.

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{m_1^2 + m_2^2}}$$

Hisoblashlar natijasida aniqlangan empirik qiymat temp = 3,01 ni tashkil etdi.

Ikkita mustaqil tanlanma (TG, $n_1 = 160$ va NG, $n_2 = 160$) uchun erkinlik darajasi $df = 318 (n_1 + n_2 - 2)$ bo'lgan holatda Student taqsimoti jadvali tahlil qilindi. Ma'lumki, pedagogik tadqiqotlar uchun yetarli hisoblangan 95% lik ishonchlik darajasida ($p \leq 0,05$) kritik qiymat $t_{krit} = 1,97$ ni tashkil etadi. Tadqiqotimizda aniqlangan empirik ko'rsatkich ushbu minimal talabdan o'tibgina qolmay, balki 99% ishonchlik ehtimolligi ($p \leq 0,01$) uchun belgilangan me'yordan ($t_{krit} = 2,60$) ham yuqori ekanligi tasdiqlandi ($3,01 > 2,60$).

Empirik ko'rsatkichning haddan tashqari yuqori bo'lmay, aynan realistlik oraliqda ($2,60 < temp < 3,35$) shakllanishi tajriba-sinov jarayoni tabiiy sotsial sharoitlarda kechganligini ko'rsatadi. Ushbu dalillangan holat tajriba-sinov ishlari davomida taklif etilgan ijtimoiy-pedagogik model hamda innovatsion yondashuvlarning natijadorligi 99,0% ehtimollik bilan statistik jihatdan to'laonli ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi hamda tadqiqotning bosh ilmiy farazini matematik tasdiqlaydi.

JSST tavsiyalariga ko'ra, 3-4 yoshli bolalar uchun passiv ekran vaqti kuniga 1 soatdan oshmasligi va bu ko'rsatkich imkon qadar qisqa bo'lishi maqsadga muvofiqdir. 1 yoshgacha bo'lgan go'daklarga ekrandan foydalanish umuman tavsiya etilmaydi, 2 yoshdan boshlab esa u kuniga 1 soatdan oshmasligi lozim². Amerika Pediatriya Akademiyasi ham 2–5 yosh oraliqidagi bolalar uchun faqat yuqori sifatli kontent asosida kuniga 1 soat yoki undan kam ekran vaqtini, 18–24 oylik bolalarni esa videomuloqotdan tashqari hollarda raqamli ekranlar bilan umuman tanishtirmaslikni tavsiya etadi³. Ushbu mezonlarga asoslanib qaralganda, so'rovnoma-mizdagi bolalarning 57,9 foizi kuniga 1 soatdan ko'proq vaqtni ekran qarshisida o'tkazayotgani ma'lum bo'ladi. Ularning 26,6 foizi esa kuniga 2 soat va undan ortiq vaqt sarflab, bevosita xavf guruhiga kiradi. So'rovda ishtirok etganlarning atigi 11,9 foizi 30 daqiqagacha bo'lgan yoki umuman gadjetsiz kun tartibiga ega ekanligi, bugungi kunda oilalarda "minimal raqamli ta'sir" amaliyoti me'yordan ko'ra kamdan-kam uchraydigan istisno holatga aylanib borayotganidan dalolat beradi.

Bu o'rinda eng nozik masala faqatgina sarflangan vaqt miqdori emas, balki uning qanday mazmunda o'tayotganidir. Tadqiqotdagi "1 soatgacha" (30,3 foiz) ko'rsatkichi bir qarashda xavfsiz me'yordek ko'rinishi mumkin. Biroq, agar gap 2–4 yoshli bolalar, notanish kontent, yolg'iz tomosha qilish, ovqatlanish yoxud uxlashdan oldin gadgetdan ota-ona nazoratisiz foydalanish haqida ketayotgan bo'lsa, ushbu "me'yordagi" holat ham xavfning yashirin va jiddiy shakliga aylanadi. Zamonaviy tadqiqotlar ekran ta'sirining darajasini shunchaki sarflangan daqiqalar emas, balki kontent sifati, birgalikda tomosha qilish, ota-onaning tushuntirishlari, vaziyat hamda bolaning yoshiga moslik kabi mezonlar belgilab berishini tasdiqlamoqda⁴.

Demak, so'rov natijalarini tahlil qilishda "Qancha vaqt?" savoli bilan bir qatorda "Kim bilan?", "Qanday kontent?", "Qaysi paytda?" va "Qaysi maqsadda?" kabi o'lchovlarni ham inobatga olish qat'iy zaruriyatga aylanadi⁵.

Sotsiologik nuqtai nazardan qaralganda, ushbu so'rov natijalari ekran vaqtining oddiy statistik taqsimotini emas, ijtimoiy me'yorlarning asta-sekin o'zgarib borayotganini ko'rsatadi. Kuniga 1-2 soatlik ekran vaqti ko'plab ota-onalar ongida "ko'p emas" degan odatiy qarashga aylanib ulgurgan. Bu holat oilaviy nazoratning zaiflashganini emas, balki nazorat mezonlari tubdan o'zgariganini bildiradi. Boshqacha aytganda, oila gadgetdan foydalanishni muammo sifatida ko'rmay qo'ygan sayin, ekran asosan tarbiya, tinchlantirish, ovqatlantirish va bolani band qilib turish vositasiga aylanadi. Aynan shu nuqtada media iste'mol madaniyati masalasi bevosita oilaviy qadriyatlar masalasiga bog'lanadi. Gadget bolaning vaqtini egallashi bilan birga, muloqotning tabiiy maydonini ham toraytiradi⁶.

- 2 World Health Organization. Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. Geneva: WHO, 2019.33 p.
- 3 American Academy of Pediatrics Council on Communications and Media. Media and Young Minds // Pediatrics. 2016. Vol. 138, No. 5. <https://publications.aap.org/pediatrics/article/138/5/e20162591/60503/Media-and-Young-Minds>
- 4 Madigan S., McArthur B. A., Anhorn C., Eirich R., Christakis D. A. Associations Between Screen Use and Child Language Skills: A Systematic Review and Meta-analysis // JAMA Pediatrics. 2020. Vol. 174, No. 7. P. 665–675.
- 5 Takahashi I., Tanaka M., Inoue Y. et al. Screen Time at Age 1 Year and Communication and Problem-Solving Developmental Delay at 2 and 4 Years // JAMA Pediatrics. 2023. Published online 21 August.
- 6 Toledo-Vargas M., Chong K. H., Maddren C. I., Okely A. D. et al. Parental Technology Use in a Child's Presence and Health and Development in the Early Years: A Systematic Review and Meta-Analysis // JAMA Pediatrics. 2025.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy ongini shakllantirish jarayoni o'z-o'zidan kechadigan stixiyali jarayon emas. Uni maqsadli boshqarish uchun ota-onalar va pedagoglar bolaning kognitiv, hissiy-emotsional va xulq-atvor ko'rsatkichlarini doimiy ravishda diagnostika qilib borishlari lozim. Biz tomondan taklif etilayotgan mezonlar tizimi boladagi ijtimoiy tarbiyaning qaysi jabhasida oqsash borligini (masalan, bola qoidalarni biladi, lekin his-tuyg'ularini boshqarolmaydi yoki aksincha) aniq ko'rsatib beruvchi indikator vazifasini o'taydi.

Ushbu tadqiqot natijalariga tayangan holda ijtimoiy pedagogika va oilaviy tarbiya amaliyotiga quyidagi tavsiyalarni kiritamiz:

Ota-onalar uchun "Refleksiv suhbat" amaliyoti. Uy sharoitida ota-onalar bolalar bilan turli animatsion filmlarni ko'rgach yoki ertak o'qigach, albatta "Nima uchun qahramon bunday qildi?", "Seningcha, uning o'rtog'i nimalarni his qildi?" degan tahliliy suhbatlarni o'tkazishi zarur. Bu bolada bevosita kognitiv va hissiy-emotsional mezonlarni o'stiradi.

Tarbiyachilar uchun "Diagnostik xarita". Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida har bir bola uchun ushbu 3 ta mezon (kognitiv, emotsional, xulq-atvor) asosida shaxsiy "ijtimoiy rivojlanish diagnostik xaritasi"ni yuritish. Bu har oy yakunida bolaning ijtimoiy o'sish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Oila va MTT hamkorligini kuchaytirish. Bolaning xulq-atvor mezonida qoloqlik kuzatilsa, yakkalanib qolish holatlari ko'payganda, ota-ona va psixolog-pedagog hamkorligida qo'shma "Syujetli-rolli o'yinlar terapiyasi"ni tashkil etish tavsiya etiladi.

Ota-onalar uchun "Raqamli gigiyena va parhez" qoidalari. Bolaning ijtimoiy passivligi va egotsentrizmining oldini olish maqsadida oilada JSST me'yorlariga qat'iy amal qilish (3-7 yoshli bolalar uchun ekran vaqtini 1 soatgacha cheklash), ovqatlanish va uxlashdan oldin gadgetlardan foydalanishni taqiqlash hamda ekran taymerlaridan foydalanish amaliyotini ommalashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. (O'RQ-595-son, 16.12.2019 yil). – T.: "Adolat", 2019.
2. Виготский Л. С. Психология развития человека. – М.: Издательство Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
3. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Питер, 2004. – 192 с.
4. Hasanboyeva O. U. va boshqalar. Oilada barkamol avlodni tarbiyalash. – T.: Voris-nashriyot, 2010. – 184 b.
5. Inoyatova M. E., Sodiqova Sh. A. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. – T.: Tafakkur qanoti, 2019. – 320 b.
6. Qodirova F. R., Toshpo'latova Sh. Q., Qayumova N. M., A'zamova M. N. Maktabgacha pedagogika. – T.: Tafakkur, 2019. – 688 b.
7. Shiyong, P. Development of Social Competence in Preschool Children. *Early Childhood Education Journal*, 47(5), 2019. – P. 555-564.
8. Бухарева Э. В. Критерии и уровни формирования сотсиальной компетентности детей старшего дошкольного возраста // *Молодой учений*. – 2015. – № 24 (104). – С. 921-924.
9. Змеева Г. П. Формирование сотсиального опыта дошкольников. – М.: Академия, 2020. – 208 с.
10. Jabborova M. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvida oilaning o'rni // *Uzluksiz ta'lim jurnali*. – T., 2021. – №4. – B. 65-70.
11. Takahashi I., Tanaka M., Inoue Y. et al. Screen Time at Age 1 Year and Communication and Problem-Solving Developmental Delay at 2 and 4 Years // *JAMA Pediatrics*. 2023. Published online 21 August.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.